

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

ATA, Hälsingland, Arbrå sn, Arbrå kyrka

Blomqvist, Carl-Arvid. ”Ur Arbrå kyrkoarkiv”. I: *Arbråbygden*, 1956:2, Arbrå 1956.

Blomqvist, Carl-Arvid. ”Beskrivning över Arbrå kyrkas kalkmålningar”. I: *Arbråbygden*, 1955:4, Arbrå 1955.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Nisbeth, Åke. *Arbrå kyrka*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor 9, 2:a uppl. Uppsala 1975.

Nordin, Erik. *Arbrå kyrkogård. Utvidgningen 1978*. Arbrå 1979.

Riksantikvarieämbetet, Byggnadsregistret, Kyrkor i Bollnäs kommun, Arbrå kyrka

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
Medeltiden/ 1400- talets slut	En stenkyrka uppförs med samma längd som dagens kyrka. Byggnaden förses med rikt utformade stjärnvalv av tegel. Det är oklart om denna kyrka föregåtts av någon tidigare kyrka på platsen eller om delar av en eventuell äldre kyrkobyggnad ingår i de nuvarande murarna.	Nisbeth, Å. 1975
1510- 1530	Korets valvmålningar tillkommer. Konstnären hör sannolikt till den grupp målare som främst är verksamma i landskapen runt mälaren. Enligt Bengt Ingemar Kilström som specialstuderat målningarna bör dessa ha tillkommit på 1520-talet.	Nisbeth, Å. 1975/ Blomqvist, C-A, 1955.
1600-talet	De medeltida valvmålningarna i kyrkans kor kalkas över.	Nisbeth, Å. 1975
1635	Brand i kyrkan som bl a skadar de medeltida valvmålningarna i koret svårt. Även prästgården eldhärjas. Kyrkan repareras efter branden.	Nisbeth, Å. 1975/ Länsmuseet Gävle- borg, ärendearkiv
1637	Den nuvarande klockstapeln uppförs. En stor och en liten kyrkklocka till klockstapeln gjuts av klockgjutaren Anders Höök.	Nisbeth, Å. 1975
1654	En predikstol (den äldsta kända) med bilder av de fyra evangelisterna sätts upp. (Denna predikstol är sannolikt identisk med en predikstol som numer förvaras i ett museirum i Alfta kyrkoanläggning).	Nisbeth, Å. 1975
1694	Klockstapelns lillklocka gjuts av Jakob Bierman i Stockholm.	Nisbeth, Å. 1975
1700	Predikstolen förses med ett ljudtak tillverkat av snickaren Måns Jonsson.	Nisbeth, Å. 1975
Kring år 1700	Ombyggnad av kyrkan under kyrkoherde Backmarks tid varvid ett antal fönster förstoras eller nyupptas och kyrkan förses med en ny portal i väster.	Nisbeth, Å. 1975
1700-talet	Bårhuset sydväst om kyrkan uppförs i linje med kyrkogårdens södra mur.	ATA
1700-	Kyrkan avritas av hudiksvallsprosten Olof Broman.	Nisbeth, Å. 1975

talets början	Kyrkobyggnaden består nu av en rektangulär byggnadskropp med ett utskjutande vapenhus mot söder. Enligt Broman hade kyrkan vid denna tid ett skulpterat och målat altarskåp som innehöll åtta figurer. I koret fanns därtill många andra fristående träskulpturer samt ett korskränk med svarvade balusterstolpar i ramverk, placerat mellan koret och långhuset. I början av 1700-talet sätts korfönstret igen.	
1712	En ny altarprydnad utförd av bildhuggaren Petter Blom från Gävle införskaffas och den gamla tas ned.	Nisbeth, Å. 1975
1716	Altarprydnaden målas och förgylls av målaren Olof Månsson från Söderhamn.	Nisbeth, Å. 1975
1730	Predikstolen förses med nya skulpturdetaljer tillverkade av bildhuggaren Jonas Lind.	Nisbeth, Å. 1975
1753-54	Kyrkan genomgår en kraftig om- och tillbyggnad under ledning av bröderna och murarmästarna Olof och Anders Romberg från Leksand. Kyrkan förses med korsarmar mot norr och söder, men i övrigt lämnas den medeltida kyrkan någorlunda orörd. 1753 tillbyggs den södra korsarmen och sakristian och följande år tillkommer kyrkans norra korsarm. Kyrkans korsarmar förses med läktare och ny bänkinredning.	Nisbeth, Å. 1975
1764-65	Kyrkan får sin första orgel. Denna orgel hade tillverkats 1733 av J. N. Cahman för Ljusdals kyrka varifrån den 1761 såldes till Arbrå. I samband med uppsättandet i Arbrå renoveras och utvidgas orgeln av orgelbyggaren Jonas Gren från Stockholm.	Nisbeth, Å. 1975
1772	Sakristian byggs om och får i stort nuvarande utformning.	Nisbeth, Å. 1975
1784	Kyrkan restaureras. En ny predikstol ritad av Överintendentämbetet och tillverkad av snickaren Olof Backström från Arbrå socken sätts upp i kyrkorummet. Vid arbetet med predikstolens utsmyckning medverkar även bildhuggaren Samuel Huss från Gävle samt målaren Paul Hallberg från Hudiksvall.	ATA/ Nisbeth, Å. 1975
1780-talets mitt	Orgeln byggs om av kyrkans organist, orgelbyggaren L. F. Hammerdahl.	Nisbeth, Å. 1975
1797	Klockstapeln uppges vara så dålig att den ” <i>vart ögonblick synes vilja ramla omkull</i> ”.	Blomqvist, C-A. 1956.
1801	Förslag och ritning till ett torn vid kyrkan förs fram, men arbetet blir aldrig av.	Nisbeth, Å. 1975
1804	Ett förgyllt kors, skänkt av skraddaren Per Winblad i Stockholm sätts upp på altaret. Detta kor var tänkt att ingå i en större altaruppsats, som diskuterats tio år tidigare, men som då aldrig kom till utförande. Det igensatta korfönstret tas åter upp.	Nisbeth, Å. 1975/ Blomqvist, C-A. 1956.
1811	Kyrkogården förses med en smidesgrind.	ATA
1821	Klockstapeln genomgår en genomgripande reparation och ombyggnad. Byggnaden brädfodras och en krönande lanternin tillkommer.	Nisbeth, Å. 1975
1832	Ett urverk blir inköpt och uppsatt i klockstapeln	Blomqvist, C-A. 1956.
1800-talets senare hälft	Klockstapeln erhåller sin nuvarande färgsättning.	Nisbeth, Å. 1975

1852	Kyrkans fönster som varit ganska små huggs upp till nuvarande storlek. Projektet genomdrivs på förslag av ärkebiskopen trots att församlingsborna är emot det. Vid samma tid vitlimmas kyrkan både ut- och invändigt. De medeltida valvmålningarna målas över.	Blomqvist, C-A. 1956/ ATA
1853	Predikstolen målas om av målaren O. Hofrén.	Nisbeth, Å. 1975
1857	Ett förslag till altarpopsats framtaget av J. F. Åbom godkänns av Kungl. Maj:t och detta kommer med vissa avvikelser även till utförande.	Nisbeth, Å. 1975
1858	Konstnären S. A. Blombergsson från Söderhamn utför två målningar på var sida om korfönstret på östväggen.	Nisbeth, Å. 1975/ Blomqvist, C-A. 1956.
1869	Kyrkogården utvidgas mot väster. De första träden (överhuvudtaget) planteras på kyrkogården.	Blomqvist, C-A. 1956.
1870- talets början	Den bogårdsmur som omgärdat kyrkogården på alla sidor tas bort.	Blomqvist, C-A. 1956.
1877	Kyrkan blir för första gången uppvärmd sedan två kaminer köps in. Ingångarna förses med dubbla dörrarna med fjäderanordningar.	Blomqvist, C-A. 1956.
1879	Ett gjutjärnsstaket tillverkat vid Lingbo gjuteri sätts upp kring kyrkogården.	Blomqvist, C-A. 1956.
1887	Kyrkans nuvarande orgel tillkommer. Kyrkans 1700-talsorgel säljs efter uppsättandet av den nya orgeln till Bjuråkers kyrka. Möjligen målas nu all fast inredning om i vitt mot guld för första gången.	Nisbeth, Å. 1975/ Länsmuseet Gävle- borg, ärendearkiv
1895-96	Kyrkogården utvidgas mot väster. Marken fram till den nyanlagda järnvägen tas i anspråk.	Nordin, E. 1979
1912	Ett varmluftssystem monteras i kyrkan.	ATA
1914	Kyrkan genomgår en omfattande renovering av både interiör och exteriör. Vid detta tillfälle friläggs och restaureras de medeltida valvmålningarna i koret av dekorationsmålaren Jöns Thulin, östfönstret förses med ny glasmålning, nytt trägolv läggs i kyrkorummet och bänkinredningen byggs om. De gamla läktartrapporna rivs och ersätts med de nuvarande. Nytt vindfång vid södra ingången. Ommålning av hela interiören. Genom en insamling kan kyrkan få elektriskt ljus.	Nisbeth, Å. 1975/ ATA
1921	Kyrkan utrustas med elektrisk värmeledning.	ATA
1922	Det endast åtta år gamla kyrkgolvet uppges ha angripits av någon form av torröta. Kyrkogården utvidgas mot norr efter ett förslag av arkitekt Fredrik Falkenberg. Området planeras på gängse sätt med ”klostergångar” längs vilka familjegravar anläggs och i anslutning till dessa gräsytor med de ”allmänna varven” i mitten av kvarteren. Banvaktarstugan som stått i det nordvästra hörnet av det nya området tas bort.	ATA/ Nordin, E. 1979
1939	Orgeln byggs om av A. Mårtensson, Lund. Ändring av kyrkans västra ingång. Den värmekammare som finns tillbyggd på kyrkans norra sida tas bort. Ny ingång till den elektriska värmecentralen.	Nisbeth, Å. 1975/ ATA
1942	Altarbordet byggs.	ATA
1949	Kyrkogården utvidgas mot söder. På ett område mot sydost anläggs plats för ensamgravar.	Nordin, E. 1979
1951	Upprustning av kyrkan. Sakristian förses med ny inredning och	Nisbeth, Å. 1975

	sprickor i tak och väggar lagas.	
1952	Korväggarna målas om.	ATA
1956	Elektrisk klockringningsanläggning installeras.	ATA
1957	Västantren ändras efter ett förslag av ingenjör Wilhelm Bååth, Bollnäs. Nya portar sätts in, men det gamla låset och de tidigare handtagen flyttas över till de nya portarna.	ATA
1959	Sakristieentren byggs om.	ATA
1961	Elbelysningen görs om.	ATA
1964	Omläggning av kyrkans takspån. Allt spån från 1600-talet och 1700-talet ersätts med ny. Ett nytt underjordiskt pannrum för oljeeldning anläggs direkt utanför kyrkan i vinkeln mellan kyrkans södra och västra flygel.	ATA
1966-67	Renovering av kyrkan efter ett förslag av Lannås konsult, Ljusdal. Exteriören genomgår en grundlig upprustning och spåntaken läggs om. Ny sockelputs och vissa plåtarbeten. Fasadytorna avfärgas med fabrikatet Peducem. Byggnaden förses med ny värmeanläggning. Ommålning av kyrkbänkarna. Nästan all färg slipas bort före ommålningen. Skrudkammaren i anslutning till sakristian utökas genom att en vägg mot transformatorrummet flyttas en bit. Renovering av klockstapelns spåntak.	Nisbeth, Å. 1975/ Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv/ ATA
1971	Klockstapeln målas om med alkylfärg med bibehållen färgsättning. Plåttäckningar ses över och renoveras efter behov.	Nisbeth, Å. 1975
1972	Bårhuset byggs om och förses bl a med skjuddörrar för kistkyl samt glasdörrar innanför portarna efter ett förslag av arkitekt Erik Nordin. Gjutning av betongplatta varpå ett trägolvs byggs upp.	Nordin, E. 1979
1975	Läktarorgeln förses med ett nytt orgelverk av orgelbyggare Nils Hammarberg. Den tidigare fasaden från 1887 års orgel och ett antal stämmor från denna behålls.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1978-79	Kyrkogården utvidgas med ett helt nytt område mot norr efter ett programförslag av länsantikvarie Erik Nordin. En ny ekonomibyggnad uppförs i anslutning till den nya kyrkogården och det bevarade kyrkstallet, som samtidigt renoveras.	Nordin, E. 1979/ Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1987-89	Restaurering och ommålning av kyrkans fönster.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1989	Klockstapeln renoveras och målas om med linoljefärg sedan tidigare plastfärg skrapats bort. Eventuellt återskapas dekorationsmålningen från 1800-talets senare del vid detta tillfälle.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
1990-92	Kyrkans interiör restaureras efter ett förslag upprättat av arkitekt Hilding Lögdberg och konservator Rune Hammerling. Valvmålningarna samt de övriga väggarna och valven rengörs med Skogaholmslimpa. Ommålning av interiören samt omförgyllning av vissa delar. Altarskivan minskas något på längden. Altarringen förkortas mot östväggen och görs flyttbar. Korets bänkinredning minskas ned något. En ramp för rörelsehindre anläggs i mittgången. Bänkinredningen norr om andra pelarraden från norr i norra korsarmen tas bort. Sista bänkraden i huvudskeppet tas bort och ersätts med skriv- och bokbord respektive manöverpulpeter för ljud och belysning mm. Ombyggnad av vindfång mot väster. Ny toalett med ingång från norra korsarmen och nytt pentry inreds i anslutning till sakristian. Nya textilskåp i anslutning till sakristian.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv/ ATA

	Ny ljudanläggning. Röta upptäcks i golvet vilket får till följd att golvet måste rivas upp under pågående renovering. Kyrkan förses med ny värmeanläggning. Värmen tas från Ljusnan där 3 km slang läggs ut.	
1999	Taken på kyrkan, klockstapeln och bårhuset tjäras om med fabrikat Skogens kol TA special.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv
2005	Klockstapeln målas om med linoljefärg.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.